

T. XXVII (2024) Z. 1 (73)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2024.149288

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

Światfilm — an arts and film
magazine published in Wilno
in 1927–1929

„*Światfilm*” — czasopis-
mo filmowe i kulturalne
Wilna w latach 1927–1929

Wydział Filologiczny
Uniwersytet w Białymstoku
Pl. Niezależnego Zrzeszenia Studentów 1
PL 15-420 Białystok
e-mail: k.zimnoch@uwb.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-4237-9675>

Katarzyna
ZIMNOCH

KEY WORDS:
Polish press in the 20th-century interwar period,
arts and culture magazines, film and drama,
Wilno (Vilnius), *Światfilm*

SŁOWA KLUCZOWE:
„*Światfilm*” (Wilno), czasopismo filmowe (Wilno,
1918–1939), czasopismo teatralne (Wilno, 1918–1939),
czasopismo kulturalne (Wilno, 1918–1939),
województwo wileńskie (1926–1939),
II Rzeczpospolita (1918–1939)

ABSTRACT
This article presents the weekly magazine *Światfilm* [*Worldfilm*], published in Vilnius in the 1920s, which covered the world of film, theatre, radio, sports and culture. The article analyses its content and the commitments of its editors and authors. It also examines the purpose of publishing a periodical of this kind and its role in chronicling contemporary developments in the cinematic and theatrical arts.

ABSTRAKT
W artykule przedstawiono czasopismo pt. „*Światfilm*”: tygodnik teatr, kino, plastyka, radiofonia, sport” wydawane w Wilnie w latach 20. XX wieku. Było to pismo o tematyce filmowej, teatralnej i ogólnokulturalnej. Analiza czasopisma ukazuje tematykę zamieszczonych w nim materiałów, zaangażowanie redaktorów i autorów artykułów, a przede wszystkim cel i rolę wydawania tego typu czasopism. Umieszczone na łamach „*Światfilmu*” materiały dokumentują rozwój sztuki filmowej i teatralnej na Wileńszczyźnie w badanym okresie.

Streszczenie

Przedmiotem artykułu są zagadnienia związane z pismem „Światfilm: tygodnik teatr, kino, plastyka, radiofonia, sport” wydawanym w Wilnie w latach 20. XX wieku. W 1927 roku wyszło 14 numerów, a jeden, ostatni numer 15 sygnowany jest na rok 1929. Periodyk był organem Towarzystwa Filmowego „Światfilm” w Wilnie. Warto podkreślić, że zadbano o dystrybucję pisma i dość szczegółowo wskazywano liczne miejsca w regionie, kraju i na świecie, gdzie można było nabyć czasopismo.

Na podstawie analizy treściowej i formalnej czasopisma ukazano tematykę zamieszczonych materiałów, zespół redakcyjny oraz współpracujących z pismem autorów, wskazano cele wydawania czasopisma, którymi były: przybliżanie, pogłębianie i systematyzowanie wiedzy o sztuce filmowej, teatralnej oraz informowanie o wydarzeniach kulturalnych, zwłaszcza kinematograficznych regionalnych, krajowych i międzynarodowych. Zwracano także uwagę na współpracę i istotę funkcjonowania organizacji związanych z filmem. Większość publikowanych treści dotyczyła życia filmowego, teatralnego i kulturalnego na Wileńszczyźnie.

Podstawowym źródłem do badań było samo czasopismo. Zakres tematyczny pisma miał dość szeroki zakres. Znajdowały się w nim artykuły dotyczące przede wszystkim historii, rozwoju, roli i zadań kina oraz teatru, a także zagadnienia na temat sportu, radia, muzyki i plastyki. W zależności od potrzeb w poszczególnych numerach wydzielano rubryki tematyczne. Dużą część czasopisma stanowiły repertuary kinowe i teatralne.

„Światfilm” tworzyły osoby zaangażowane w popularyzację kultury, w tym sztuki kinematograficznej, w której widziano ważną rolę dydaktyczną. Na uwagę zasługuje aktywność redaktorów, zwłaszcza naczelnego Romualda Kawalca związanego także z harcerstwem, sportem i wojskiem. Za sprawą redakcji i współpracowników pismo osiągnęło dość wysoki poziom fachowości.

W czasopiśmie zamieszczano elementy graficzne obrazujące i wzbogacające wypowiedzi prasowe. Były to zdjęcia sławnych artystów, a także osób, które zgłosiły się w konkursie fotogeniczności oraz ilustracje i fotografie przedstawiające miejsca związane z omawianymi filmami.

„Światfilm” spełniał podstawowe funkcje prasy popularyzującej inicjatywy kulturalne. Informował potencjalnych odbiorców o bieżących wydarzeniach oraz imprezach kinowych, teatralnych, kulturalnych. Starał się wpływać na społeczeństwo Wileńszczyzny, kształtować jego poglądy i postawy dotyczące kinematografii. Dzisiaj może być cennym źródłem dla badaczy historii kina i teatru na Wileńszczyźnie w latach 20. XX wieku.

Czasopismo „Światfilm: tygodnik kino, teatr, plastyka, radjofonja, sport”¹ wydawano w Wilnie w latach 20. XX wieku. Zaczęło się ukazywać 2 lutego 1927 roku, a ostatni numer sygnowano na rok 1929. Było ono jednym z nielicznych pism szeroko poruszających zagadnienia filmowe na tym obszarze. Zawierało wiele ciekawych artykułów, recenzji i wywiadów poświęconych zarówno polskiemu, jak i zagranicznym produkcjom filmowym, a także sztuce teatralnej oraz szeroko rozumianej kulturze. Tworzyły go osoby zaangażowane w ruch kinematograficzny i popularyzację kultury nie tylko na Wileńszczyźnie. Analiza zawartości tego pisma, poruszanych w nim zagadnień, poznanie autorów zamieszczanych materiałów, napływającej do redakcji korespondencji, dołączanych ilustracji pozwoli odpowiedzieć na pytania, jaką rolę odgrywało to czasopismo, kto wpływał na jego profil, o czym i dlaczego informowano na jego łamach czytelników.

Warto zwrócić uwagę, że w latach 20. i 30. XX wieku kino było w Polsce stosunkowo nową dziedziną sztuki. Wówczas zaczęły powstawać inne czasopisma o tematyce filmowej. Najwięcej takich pism wydawano w Warszawie, Lwowie i Łodzi, a także w Poznaniu i Krakowie. W Wilnie z badanego okresu odnotowano czasopisma pod tytułem: „Comoedia”, „Wileński Przegląd Teatralny” (a następnie: „Przegląd Artystyczny”), „Sztuka i Film”, „Widz” i właśnie omawiany „Światfilm”. Większość z nich ukazywała się krótko, najczęściej wydrukowano kilka numerów. Najdłużej ukazywał się „Przegląd Artystyczny”. Barbara Gierszewska jedynie „Światfilm” zaliczyła do czasopism branżowych, a więc takich, w których dominowały materiały prasowe o życiu i działalności organizacji i osób reprezentujących przemysł kinematograficzny, poświęcone technice kinematograficznej oraz wywiady z osobami związanymi z produkcją i dystrybucją filmów. Pozostałe wileńskie tytuły o tematyce filmowej Gierszewska określiła jako popularne („Comoedia”, „Sztuka i Film”), artystyczne („Przegląd Artystyczny”) i reklamowo-promocyjne („Widz”)².

¹ „Światfilm: kino, teatr, plastyka, radjofonja, sport: organ Tow. Filmowego „Światfilm” w Wilnie”, red. nac. Romuald Kawalec, Wilno: Tow. Fil. „Światfilm”, 1927–[1929] (Wilno: Druk. „LUX”). Od R. 1, nr 14 (1927) podtyt.: „czasopismo kulturze poświęcone”, red. nac. Czesław Jankowski.

² B. Gierszewska, *Czasopiśmiennictwo filmowe w Polsce do 1939 roku*, Kielce 1995, s. 35, 240–279; też, *Prasa filmowa i teatralna w Polsce w latach 1918–1939 (stan ilościowy, rozmieszczenie, próba wstępnej charakterystyki)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1992, nr 2, s. 15–24; W. Jani-

Oprócz wymienionych periodyków w Wilnie działały inne pisma kulturalne, w których zamieszczano artykuły o kinie, recenzje filmowe i informacje o wydarzeniach filmowych. Na temat „Światfilmu” nie powstało dotychczas żadne opracowanie, warto więc dokładniej się przyjrzeć temu czasopismu.

Charakterystyka tygodnika — nazwa, okoliczności powstania i cel wydawania, dystrybucja

Czasopismo „Światfilm” powołała do życia grupa entuzjastów z Wilna skupiająca się wokół Towarzystwa Filmowego „Światfilm”. Stało się ono jego organem prasowym, od którego przejęło swój tytuł. Na początku nosiło podtytuł: „tygodnik kino, teatr, plastyka, radiofonia, sport”, co może sugerować, że miało dotyczyć wymienionych dyscyplin według sugerowanej kolejności, a zwłaszcza sztuki filmowej i teatralnej³. Jego redaktorem naczelnym i kierownikiem literackim był Romuald Kawalec, a redaktorem Sergiusz Rubinow. Od numeru 7 (29 marca 1927 r.) funkcję kierownika artystycznego zaczął pełnić znany malarz, grafik wileński Władysław Dunin-Marcinkiewicz. W numerze 14 zmieniono podtytuł na: „czasopismo kulturze poświęcone” i wówczas do redakcji dołączył Czesław Jankowski.

Ukazało się 15 numerów tego czasopisma, z czego 14 w 1927 roku. Pierwszy numer pisma wyszedł 2 lutego 1927 roku, numer 2 — 13 lutego, nr 3 — 20 lutego, nr 4 — 27 lutego, nr 5 — 8 marca, nr 6 — 22 marca, nr 7 — 29 marca, nr 8 — 3 kwietnia, nr 9–10, świąteczny — 17 kwietnia, nr 11 — 10 maja i nr 12 — 17 maja, nr 13 — 14 czerwca, a nr 14 dopiero 2 grudnia. W numerze 14 informowano, że „wychodzi w Wilnie w odstępach 10-dniowych”⁴, redaktorzy tłumaczyli: „»Światfilm« ukazywać się będzie co dziesięć dni — zanim okoliczności pozwolą uczynić zeń wydawnictwo tygodniowe”⁵. Wcześniejsze zmiany w terminach wydania również były uzasadniane m.in. „z powodu reorganizacji aparatu administracyjnego i rozszerzenia pisma na oddziały [...]”⁶. „Wobec okresu letniego i martwego sezonu kinoteatralnego tygodnik nasz wychodzić będzie aż do jesieni raz na trzy tygodnie

szewska, *Czasopisma filmowe*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki, Wrocław 1976, s. 40.

³ Podtytuł w 1 i 2 numerze brzmiał „tygodnik kino, teatr, plastyka, radiofonia, sport”, od numeru 3 zmieniła się kolejność słów „kino” i „teatr”, co może sugerować, że więcej informacji dotyczyło spraw teatru: „tygodnik teatr, kino, plastyka, radiofonia, sport”. Redakcja nie wyjaśniała tej powodów takiej decyzji. Od numeru 14 wprowadzono zupełnie inny podtytuł: „czasopismo kulturze poświęcone”.

⁴ „Światfilm” 1927, nr 14, s. 1.

⁵ *Od Wydawnictwa*, „Światfilm” 1927, nr 14, s. 1.

⁶ „Światfilm” 1927, nr 8, s. 5.

[...] ⁷. Według centralnego katalogu czasopism polskich ostatni numer „Światfilmu” ukazał się w 1929 roku. Nie odnaleziono numerów z rocznika drugiego (R. 2), który miałby chronologicznie rzecz biorąc, ukazywać się w 1928 roku. W katalogu Biblioteki Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich odnotowano pod rokiem 1929 „R. 3, nr 1 (15)” ⁸, a więc numeracja ciągła świadczyłaby o tym, że nie było rocznika drugiego. Czasopismo wznowiono po niemal dwóch latach, o czym wiadomo także z informacji odnotowanych w ówczesnych lokalnych mediach. W „Życiu Nowogródzkim” w numerze z 8 grudnia 1929 roku podano: „A wreszcie wyszedł w Wilnie »Światfilm« — czasopismo poświęcone kulturze [...]” ⁹. Kolejnych numerów nie odnaleziono ani w katalogach, ani w innych źródłach.

Omawiane pismo liczyło od 4 (nr 1, 7, 8, 14) do 8 stron (podwójny numer: 9–10). Najczęściej miało 6 stron (nr 2–6, 11–13). W numerze 7 tłumaczono to m.in. tak: „Z powodu rozpoczęcia przez »Światfilm« nakręcania w Wilnie paru filmów numer bieżący i następny liczyć będzie tylko cztery strony druku” ¹⁰. Czasopismo kosztowało 35 groszy. Informację tę podawano we wszystkich numerach. W artykule wstępnym obiecywano, że nie będzie ona ulegała podwyżkom, wręcz sugerowano, że kierownictwo pisma postara się zmniejszyć jego cenę do 20 groszy. Redakcja i administracja pisma mieściły się w budynku przy ul. Zawalnej 16 lok. 10 w Wilnie, a więc w siedzibie Towarzystwa Filmowego „Światfilm”, gdzie organizowano również spotkania miłośników kina i pokazy filmów. Druk pisma odbywał się w Wilnie w firmie poligraficznej „Lux” (ul. Portowa 7).

„Światfilm” jako organ wileńskiego Towarzystwa Filmowego „Światfilm” chciał popularyzować sztukę kinematograficzną mającą, według twórców czasopisma, wpływ na niemal wszystkie aspekty życia społecznego. W artykule programowym *Nasze zamierzenia* Zarząd Towarzystwa zwraca na to uwagę, podkreślając rolę „srebrnego ekranu” jako medium dostarczającego wszelkich informacji, wzruszeń, mającego duży potencjał w edukacji i wychowaniu, a także propagowaniu rozwoju miasta i kultywowaniu jego historii. Niejednokrotnie podkreślano, że sztuka kinematograficzna odpowiednio wykorzystana może przynieść dobre rezultaty. Towarzystwo Filmowe „Światfilm” chciało tworzyć wartościowe filmy edukacyjne, naukowe oraz rozrywkowe. W realizacji tych zamierzeń planowało wykorzystywać warunki terenowe Wileńszczyzny, wyszukiwać z lokalnego społeczeństwa osoby zaintereso-

⁷ „Światfilm” 1927, nr 13, s. 2.

⁸ Biblioteka Litewskiej Akademii Nauk im. Wróblewskich w Wilnie, sygn. P-082380, https://vb.mab.lt/primo-explore/fulldisplay?docid=MAB01000186700&context=L&vid=LMAVB&lang=lt_LT&search_scope=LMAVB&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,%C5%9Bwiatfilm&offset=0 [dostęp 12.06.2023].

⁹ I. Zdanowiczowa, *Wśród czasopism*, „Życie Nowogródzkie. Dziennik poświęcony sprawom ziemi nowogródzkiej” z dn. 8 grudnia (niedziela) 1929, R. 3, nr 339 (696), s. 2.

¹⁰ Dyrekcja Towarzystwa Filmowego „Światfilm”, [Ogłoszenie], „Światfilm” 1927, nr 7, s. 1.

wane pracą w filmie, prowadzić szkołę filmową, a także wypożyczalnię filmów, zwłaszcza dziecięcych, naukowych i o wysokich walorach artystycznych. Działalność tę miało wspierać powoływane czasopismo:

Rozpoczynamy wydawnictwo własnego organu, bo pragniemy być konsekwentnymi. Wielkie, szerokie zamierzenia niech znajdują wyraz w kroczeniu szerokimi drogami. Na łamach własnego pisma będziemy najlepiej bronić własnych interesów. Tak! Interesów. Jesteśmy szczerzy. Pragniemy zrobić dobry interes, ale równocześnie chcemy, by z tego interesu korzystał razem z nami ogół. Więcej nikt. My, współnicy — i ogół. Nie rzucamy szumnych haseł, nie myślimy nikogo okłamywać, ale wiemy, że z naszej przedsiębiorczości, z naszej myśli, z naszej pracy Wileńszczyzna, a co za tym idzie — Polska będzie miała poważną korzyść¹¹.

Periodyk miał być miejscem wymiany informacji i poglądów, platformą, która miała służyć całemu środowisku kulturalnemu. Zarząd Towarzystwa Filmowego zapraszał: „Łamy »Światfilmu« otwieramy dla każdego tęgiego pióra, które mieć będzie za dewizę: »teatr i kinoteatr, to dwie najistotniejsze formy życia kulturalnego, dające wysoką sumę wrażeń estetycznych, bawiące i pouczające w najgodniejszy sposób«”¹². Można by rzec, że działalność Towarzystwa Filmowego i powołanie czasopisma odpowiadały na zapotrzebowanie społeczno-kulturalne środowiska. Świadczy o tym adnotacja w „Kurierze Wileńskim”: „Może obecnie założony i działający energicznie »Światfilm« wileński, który już ogłosił konkurs fotograficzny, konkurs na film o przeszłości Wilna, i ma filmować nasze widoki, położy kres temu zapoznawaniu malowniczości naszego miasta. Już to Wilno nie ma szczęścia do srebrnego ekranu...”¹³.

Od numeru 14 zaczął się oficjalnie zmieniać profil „Światfilmu”. Odchodzono powoli od pisma poświęconego sprawom kinematografii na rzecz szerzej zakrojonych zagadnień kulturalnych. Wydawcy poinformowali o tym, tłumacząc:

Dotąd był zakres czasopisma względnie ciasny. Próbujemy ów zakres rozszerzyć — zgodnie zresztą z samą nazwą: „Światfilm”. Bo „Światfilm” to przecie nie bynajmniej tytuł czasopisma poświęconego *wyłącznie* sztuce kinematograficznej tudzież wytwórczości filmowej. W modnym dziś skrócie „Światfilm” mieści się doskonale pojęcie świata ukazanego nam na sposób filmowy. Bo ujęcie świata może być przecie najrozmaitsze — np. artystyczne, moralizatorskie, malownicze, jako obraz ścierañ się politycznych lub interesów wyłącznie ekonomicznej natury itp. Naszem jest dążeniem

¹¹ Zarząd Tow.[arzystwa] Fil.[mowego] „Światfilm”, *Nasze zamierzenia*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 1.

¹² Tamże.

¹³ R., *W świecie filmu*, „Kurier Wileński. Niezależny organ demokratyczny” R. 4, nr 88 (837), Wilno, sobota 16 kwietnia 1927 r., s. 3.

doprowadzić „Światfilm” do tego, aby w granicach swojego rozmiaru... i swoich możliwości, był odbiciem migawkowym, filmowem przeróżnych aktualności z dziedziny nie tylko rozwoju kinematograficznego *u nas* i gdzieindziej, ale też i z dziedziny wszelkich spraw i zagadnień kulturalnych w ogóle, a nawet uwzględniając wydarzenia chwili bieżącej w coraz bardziej ożywającym się Wilnie. Aparat nasz filmowy będziemy obracali na wszystkie strony: gdzie warto spojrzeć trzeba [...]”¹⁴.

Należy podkreślić, że zwrócono szczególną uwagę na rozpowszechnianie pisma. Już od pierwszego numeru informowano i zachęcano do prenumeraty, kusząc licznymi profitami. Oferowano niższą cenę pisma, wysoki rabat na książki udostępniane przez Księgarnię Stowarzyszenia Nauczycieli Polskich (tytuły książek z ceną publikowano na ostatniej stronie niektórych numerów) oraz opusty w miejscach podawanych na łamie czasopisma (np. ulgi w Wileńskim Biurze Radiotechnicznym, sklepie przyborów podróżnych N. Olejskiego, Domu Sportowym Ch. Dincesa, J. Nowicki i Syn). Planowano, że stali prenumeratorzy będą mieli bezpłatny wstęp na koncerty i wystawy radiowe odbywające się w lokalu redakcyjnym, otrzymają zniżki do teatrów i kinoteatrów. Trzeba też było mieć wykupioną prenumeratę, żeby móc wziąć udział w niektórych konkursach ogłaszanych przez czasopismo. Dbano o relacje z czytelnikami, kontakty ze środowiskiem. Dziękowano osobom, które działają na rzecz rozpowszechniania czasopisma, np. „Panu Szwabakowskiemu Bronisławowi za gorące propagowanie naszego pisma wyrażamy na tem miejscu nasze serdeczne podziękowanie”¹⁵.

Redakcja uruchomiła kilka kanałów dystrybucji. „Światfilm” można było kupować w administracji czasopisma¹⁶, w wielu wskazywanych w czasopiśmie punktach na terenie niektórych miast. Od trzeciego numeru „Światfilmu” były to także oddziały pisma w innych częściach w Polsce. Wymieniano miasto, ulicę i niekiedy osobę, która się tym zajmowała, np.: Warszawa (Krakowskie Przedmieście 30, a następnie od nr 11 Tamka 45-a m. 11, Henryk Pianowski), Kraków (Retoryka 21, a od nr 6: Krowoderska 39 Irena Rączkiewicz), Poznań (Mostowa 16 — do numeru 10 włącznie) i za granicą: Ameryka [Stany Zjednoczone] (4141 Manila avenue Oakland California U.S.A.), Australia (26 Darlinghurst Road Pattss Point Sydney Australia). W kolejnych numerach dołączano informację o nowych oddziałach, w numerze 4: Łódź (Zachodnia 68) i Kielce (Hipoteczna 39), od numeru 5: Gdańsk (Kassubichermarkt 21 II p. Suboddział: Księgarnia R. Czarlińskiego), od numeru 11: Lwów (Nabiela 7 p. Stanisław Skoda). Dodatkowo, od numeru 6, na ostatniej stronie pojawiały się informacje, gdzie można znaleźć „Światfilm” w poszczególnych miastach Kresów Północno-Wschodnich: Grodnie, Wilnie, Białystoku, ale także w War-

¹⁴ *Od Wydawnictwa*, „Światfilm” 1927, nr 14, s. 1.

¹⁵ „Światfilm” 1927, nr 2, s. 3.

¹⁶ Na stronach tytułowych podawano godziny przyjęć redaktorów: „codziennie prócz niedzieli, świąt i sobót od godz. 6–7”, od nr 4: „od godz. 4–6” i zachęcano do kontaktu.

szawie, Krakowie, Gdańsku, Łodzi i Zakopanem. W tych miejscowościach wskazywano różne punkty dystrybucji. Najczęściej były to biura dzienników, kioski gazetowe (na ulicach miast), księgarnie, teatry, biblioteki, a przede wszystkim restauracje, cukiernie i kawiarnie. Odnotowano także pensjonaty, domy wycieczkowe, salony fryzjerskie oraz mleczarnie. Ponadto w numerze 14 pojawia się informacja, że czasopismo jest „do nabycia w księgarniach, na dworcach kolejowych, w kioskach z gazetami, w kasie i u bileterów podczas przedstawień teatralnych i koncertów, u wejść do kin”¹⁷. Taka szeroka dystrybucja pisma i informacja o niej zwiększała szansę na dotarcie do jak najszerszej grupy odbiorców z Kresów Północno-Wschodnich oraz całej II Rzeczypospolitej, zwłaszcza większych miast, a także można je było nabyć, według informacji redakcji, w Stanach Zjednoczonych i Australii. W miarę możliwości dbano o dostarczanie regularnie nowych numerów, co miało przywiązać do pisma, zainteresować czytelników. Dobrze zorganizowana dystrybucja miała także na celu ułatwienie współpracy ze środowiskiem oraz pozyskanie reklamodawców, co również stanowiło ważny czynnik rozwoju pisma.

Tematyka „Światfilmu”

Czasopismo „Światfilm” miało na celu przede wszystkim propagowanie wiedzy o kinie i upowszechnianie tej sztuki wśród szerszego grona odbiorców. Jednak — jak zasugerowano w podtytule pisma oraz artykule wstępnym — zaplanowano także zagadnienia związane z szeroko rozumianym życiem kulturalnym: teatrem, malarstwem, radiem, sportem oraz muzyką. W pierwszych numerach „Światfilmu” rzeczywiście widoczna była dominacja materiałów związanych z kinem i teatrem. Później zdecydowano się na bardziej zróżnicowaną tematykę dotyczącą szeroko pojętej kultury.

W czasopiśmie zapowiadano i wyodrębniono kilka działów związanych z kinem, teatrem, radiem i sportem. Nie wszystkie pojawiały się regularnie. Zarząd Towarzystwa Filmowego „Światfilm” sygnalizował, że „w dziale filmowym i teatralnym informować będziemy naszych czytelników o tem co się dzieje w tych dziedzinach na szerokim świecie”¹⁸. W tym dziale obserwujemy więc rubryki takie, jak: „Z Teatrów” (nr 1, 2), „Premiery wileńskie” (nr 3), „Teatry wileńskie” (nr 4), „Teatry polskie” (nr 7); „Życie teatralne w Polsce” (nr 8, 9–10), „Kina” (9–10) oraz związane z repertuarem („Repertuary teatrów wileńskich” — nr 1–4, od 5 do 13: „Repertuary teatrów i kinoteatrów w Polsce”). Dość regularnie ukazywał się dział sportowy (nr 1:

¹⁷ „Światfilm” 1927, nr 14, s. 1.

¹⁸ Zarząd Tow.[arzystwa] Fil.[mowego] „Światfilm”, *Nasze zamierzenia*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 1.

„Sport”, od nr 2–6, 9–10: „Wychowanie fizyczne i sporty”) oraz „Programy europejskich radiostacji” — były one drukowane niemal we wszystkich numerach, oprócz 7 i 8, co miało związek prawdopodobnie z zapowiadaną mniejszą objętością pisma¹⁹. W kilku numerach pojawił się dział „Z pism i wydawnictw” (nr 2, 8, 9–10), gdzie redakcja miała zamiar zamieszczać informacje o nadesłanych pismach²⁰. Planowano także powstanie działu beletrystycznego, w którym, jak informowano: „zamieszczać będziemy felietony i nowele związane ściśle z teatrem i kinematografią. Na tego rodzaju utwory rozpisujemy równocześnie konkursy”²¹. W ramach tego działu wydrukowano w odcinkach „Radiopaństwo. Kinematograficzna opowieść” (nr 2–5, 7–12), a także prace przysłane w ramach wspomnianych konkursów²². Ciekawie prezentowały się również „Listy z podróży”, w których korespondent opisywał nowinki zagraniczne, głównie ze Stanów Zjednoczonych na temat sztuki kinematograficznej (nr 1, 3–5, 9–11). Wyodrębniano także kroniki: „Kronikę sztuki” (nr 1, 6), „Kronikę” (nr 2, 4, 7, 8, 9–10, 13) oraz „Kronikę filmową” (nr 5, 11). Publikowano również „Odpowiedzi od Redakcji” (nr 6, 7, 8, 12). W ostatnich numerach wprowadzono dział dotyczący życia artystycznego w poszczególnych miastach II Rzeczypospolitej: „Życie artystyczne Wilna” (nr 11, 12, 13), „Życie artystyczne Łodzi” (nr 11, 13) i „Życie artystyczne Krakowa” (nr 12). Pojawiały się także ogłoszenia i reklamy.

Przy niektórych numerach wskazywano tematykę, np. nr 11: „Numer poświęcony polskiej wytwórczości filmowej”. Wydrukowano tam artykuły Zofii Dromlewiczowej, *O film polski*, Fryderyka Łęskiego *O polski film historyczny*, a także o premierze filmów wyprodukowanych przez „Światfilm”²³. Próbowano także inicjować cykle tematyczne. W numerze 12 ukazał się artykuł Ryszarda Biskego *O film polski*. Jak sugerowała redakcja: „poniższym artykułem rozpoczynamy cykl artykułów znanego w świecie polskiego filmu, a wysoce uzdolnionego reżysera p. R. Biskego, sądząc, że zainteresuje on najszersze warstwy naszego społeczeństwa, oraz władze państwowe”²⁴.

W „Światfilmie” daje się wyróżnić kilka dominujących zagadnień.

Po pierwsze, było to czasopismo, które chciało przybliżyć fenomen „srebrnego ekranu”²⁵, „X muzy”, „potęgi niemego państwa”²⁶. Tygodnik skupiał się przede wszystkim na relacjonowaniu wydarzeń z życia kinematografii, prezentowaniu naj-

¹⁹ Dyrekcja Towarzystwa Filmowego „Światfilm”, [Ogłoszenie], „Światfilm” 1927, nr 7, s. 1.

²⁰ *Z pism i wydawnictw*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 2.

²¹ Zarząd Tow.[arzystwa] Fil.[mowego] „Światfilm”, *Nasze zamierzenia*, „Światfilm: tygodnik, kino, teatr, plastyka, radiofonia, sport” 1927, R. nr 1, s. 1.

²² Np. *Nasz konkurs na nowelę „Furja”*, „Światfilm” 1927, nr 13, s. 2.

²³ „Światfilm” 1927, nr 22, s. 1: *Pokaz naszych pierwszych filmów*; s. 2: Z. Dromlewiczowa, *O film polski*, F. Łęski, *O polski film historyczny*.

²⁴ „Światfilm” 1927, nr 12, s. 2.

²⁵ P. Pileczuk, *Srebrny ekran*, „Światfilm” 1927, nr 3, s. 2.

²⁶ F-k Ł-i, *Na filmie*, „Światfilm” 1927, nr 3, s. 2.

nowszych technik, wynalazków (np. pisano o phonofilmie — jednym z pierwszych komercyjnych systemów dźwiękowych nagrywania i odtwarzania dźwięku zsynchronizowanego z obrazem filmowym²⁷) i tendencji w kinie, analizie filmów. Zamieszczono kilka wywiadów z twórcami filmów²⁸. Zwracano uwagę na słynnych artystów. Prezentowano ich portrety, fragmenty sztuk i filmów, w których grali. Obserwowano kunszt aktorski, a także popularność artystów, w tym podawano ciekawostki z życia prywatnego gwiazd. Korespondent z Ameryki konkludował, że artyści polscy są na miarę zagranicznych²⁹. W czasopiśmie pojawiały się artykuły poświęcone historii kina, sposobom tworzenia scenariuszy oraz zagadnieniom związanym z marketingiem filmowym. Twórcom czasopisma zależało także na edukacji, szkoleniach przyszłych aktorów, a przede wszystkim na stworzeniu szkoły filmowej. Zwracano uwagę na potrzebę jej istnienia w doskonaleniu warsztatu aktorskiego³⁰. Planowano rekrutację, program nauczania i obiecywano protegowanym angaż w produkcjach filmowych³¹. Omawiano rozwój sztuki kinematograficznej na Wileńszczyźnie, w innych miastach polskich oraz za granicą³². Za sprawą przede wszystkim artykułów Ryszarda Biskego, Zofii Dromlewiczowej i redakcji wyraźnie akcentowano zagadnienia związane z polskim filmem³³.

Dużą część pisma stanowił repertuar kinowy opatrzone krótkimi adnotacjami (podawano, czyjej produkcji jest film, kto gra główne role, oraz nakreślano krótko fabułę)³⁴. Zamieszczano recenzje najnowszych ówczesnie filmów polskich i zagranicznych. Autorami recenzji byli zarówno krytycy filmowi, jak i widzowie³⁵. Filmy wyświetlano w kinoteatrach: „Eden”, „Helios”, „Piccadilly”, „Polonia” i „Stella” (mieszczącej się w budynku po „Iluzji”). Widzowie mogli oglądać zarówno produkcje polskie (np. *Trędowata*, reż. E. Puchalski, J. Węgrzyn, *Orlę*, reż. W. Biegański), jak i niemieckie (np. *Bracia Szellenberg*, reż. K. Grune, *Safona*, reż. D. Buchowetzki), francuskie (np. *Rybak islandzki* oraz *Ognia! Feu!*, reż. J. Baroncelli, *Szachista*,

²⁷ Ch. A. K., *Co to jest phonofilm?*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 2.

²⁸ Serg. R. [S. Rubinow], *W jakich warunkach powstał pierwszy polski film egzotyczny (Wywiad „Światfilmu” z prof. Ossendowskim)*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 1.

²⁹ Ch. A. Ch., *Listy z podróży. (Korespondencja własna „Światfilmu” z Ameryki)*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 2.

³⁰ F-K Ł-i, *Droga do filmu*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 2; F-k Ł-i, *Na filmie*, „Światfilm” 1927, nr 3, s. 4; „Towarzystwo Filmowe »Światfilm« organizuje w Wilnie laboratorium, które będzie miało za zadanie badać fotogeniczność osób pragnących poświęcić się sztuce kinematograficznej. Szczegóły w następnym numerze „Światfilmu”. Zob. „Światfilm” 1927, nr 3, s. 2.

³¹ *Szkola filmowa*, „Światfilm” 1927, nr 3, s. 4.

³² J. Grot, *Kinoteatry w Łodzi*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 3; Ch. A. Ch., *Listy z podróży. (Korespondencja własna „Światfilmu” z Ameryki)*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 3; nr 3, s. 2; nr 4, s. 2; nr 5, s. 3.

³³ R. Biske, *O film polski*, „Światfilm” 1927, nr 12, s. 2, nr 13, s. 1; Z. Dromlewiczowa, *O film polski*, tamże, nr 11, s. 2; S. Rubinow, *W jakich warunkach powstał pierwszy polski film egzotyczny (Wywiad „Światfilmu” z prof. Ossendowskim)*, tamże, nr 2, s. 1.

³⁴ *Co wyświetlały wileńskie kina w minionym tygodniu*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 2.

³⁵ *Kino „Helios”*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 4.

reż. R. Bernard), włoskie (np. *Cyrano de Bergerac*, reż. A. Genina), duńskie (np. *Ostatni uśmiech błazna*, reż. A.W. Sandberg), a w końcu z czasem dominujące amerykańskie (np. *Ben-Hur*, w reż. F. Niblo, J.J. Cohn, *Złodziej z Bagdadu*, reż. R. Walsh, *Scaramouche*, reż. E. Ingram, *Ognisty potwór*, reż. J. Ford). Podawano także nazwiska aktorów odtwarzających kluczowe postaci, m.in.: Ramon Novarro w *Ben-Hurze* i *Scaramouche*, Pola Negri w *Safonie*, Konrad Veidt w *Braciach Szellenberg*, Douglas Fairbanks w *Złodzieju z Bagdadu*. Wydaje się, że niektóre tytuły mobilizowały nie tylko stałych bywalców kinematografów. Na łamach czasopisma pojawiały się adnotacje: „W kinie »Polonii« ruch niebywały. Tłumy publiczności oglądały z zainteresowaniem film polskiej produkcji »Trędowata« ze Smosarską”³⁶. Z opisów wiemy także, że pokazom filmowym niekiedy towarzyszyła orkiestra lub występy artystów³⁷. W kronice filmowej wspomniano także o kontrowersyjnym, propagandowym filmie radzieckim *Pancernik Potiomkin*³⁸.

Zwrócono uwagę na rolę Miejskiego Kinematografu Kulturalno-Oświatowego w Wilnie, powstałego 4 czerwca 1925 roku. Wyświetlano w nim filmy edukacyjne, wieczorami również rozrywkowe, a w sezonie zimowym poranki muzyczne. W każdym numerze drukowano jego repertuar, podając termin, tytuł filmu, obsadę, niekiedy imprezy towarzyszące (orkiestra, chór). Według danych statystycznych cieszył się on sporą frekwencją³⁹. Interesowano się także kinoteatrami na prowincji⁴⁰.

Towarzystwo Filmowe „Światfilm”, w którym pokładano nadzieję, że za jego sprawą rozwinie się sztuka kinematograficzna w Wilnie, zainicjowało kilka ciekawych projektów, o których informowano w omawianym czasopiśmie. Planowano stworzyć film „Piękno Wilna i jego okolic oraz rozwój narciarstwa w Wilnie”⁴¹. W pracach przy nim mieli wziąć udział specjaliści z zakresu historii sztuki: konserwator Jerzy Remer, prof. Ferdynand Ruszczyk, prof. Mieczysław Limanowski, Jan Bułhak, Waclaw Studnicki⁴². Rozpisywano konkursy na scenariusze o tematyce wileńskiej, wykorzystujące krajobraz tego regionu, np. konkurs na scenariusz filmowy o historii Wilna od czasów Giedymina po współczesność. Fabuła miała być osnuta na tle życia warstw robotniczych miasta i ich udziału w walkach o niepodległość Polski. Nagrodzony scenariusz kupiłoby Towarzystwo Filmowe „Światfilm”, a całość produkcji zrealizowana w Wilnie⁴³. Myślano o angażowaniu do pracy znanych, utalentowanych artystów. W jednym z planowanych filmów o tematyce dziecięcej

³⁶ Co wyświetlały wileńskie kina w minionym tygodniu, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 2.

³⁷ Tamże.

³⁸ Kronika filmowa, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 4.

³⁹ Miejski Kinematograf Kulturalno-Oświatowy. Wywiad „Światfilmu” z wiceprezydentem miasta Wilna p. Janem Łokuciewskim, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 1.

⁴⁰ Nowy kinoteatr na prowincji, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 4.

⁴¹ Pierwszy film produkcji wileńskiej, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 4.

⁴² Pierwszy film wileńskiej produkcji, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 3.

⁴³ Konkurs na scenariusz filmowy, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 4.

miała zagrać Ninka Wilińska określana jako „cudowne dziecko”⁴⁴, co by miało być reklamą produkcji.

Towarzystwo Filmowe „Światfilm” wyprodukowało kilka filmów. Pierwszym o tematyce krajoznawczej tej wytwórni było: *Piękno Wilna i jego okolic*, a naukowym: *Za kulis litografii*. Promowano także produkcję historyczno-krajoznawczą: *Od 1 do 8 rocznicy wyzwolenia Wilna*, a przede wszystkim *Prastare Wilno* wykonaną przez Adama Wisłockiego i Romualda Kawalca, w której przedstawiono koronację obrazu Najświętszej Marii Panny Ostrobramskiej, pochodu, a także ukazano najpiękniejsze widoki Wilna. Film zdobył uznanie władz państwowych i krytyków. Redakcja chwaliła się przyznaniem temu dziełu najwyższej kwalifikacji (oceny bardzo dobrej) przez Podkomisję Filmową Ministerstwa Robót Publicznych oraz pozytywnymi recenzjami, m.in. w „Kurierze Warszawskim”, „Gazecie Warszawskiej”, „Epoce”, „Głosie Narodu” i „Ilustrowanym Kurierze Codziennym”⁴⁵. Film ten został też dobrze przyjęty przez widzów. Adam Wisłocki po tym sukcesie wyjechał do Warszawy, gdzie pracował w Centralnym Biurze Filmowym⁴⁶. Organizowano pokazy własnych produkcji, m.in. w Miejskim Kinematografie Kulturalno-Oświatowym w Wilnie, a także zachęcano właścicieli kin do ich wypożyczania i wyświetlania⁴⁷.

Przekazywane na łamach „Światfilmu” informacje nie były jedynie opisem, charakterystyką zagadnienia. Dość często opatrywano je oceną czy też rozważaniami na ich temat. Dla przykładu autor artykułu o phonofilmie podkreślał potencjalne konsekwencje tego typu wynalazków, przede wszystkim to, że gwiazdy „mimiczne” będą musiały ustąpić pierwszeństwa aktorom scenicznym. Zadawał także pytania:

czy film mówiony będzie miał takie samo powodzenie jak obecny? Czy Amerykanie szczególnie nie będą się nudzić, gdy zrozumieją każde słowo? Dziś wielką atrakcją filmu jest poniekąd właśnie brak słów, które widz sam sobie dopowiada na podstawie gestu czy wyrazu mimicznego aktora. Co będzie zaś, gdy film zacznie mówić? Nie wiadomo⁴⁸.

Dziś wiemy, jak potoczyły się losy filmu dźwiękowego. Po niemal stu latach od powstania tego artykułu można się zgodzić z konkluzją autora:

⁴⁴ R., *Cudowne dziecko*, „Światfilm: tygodnik, kino, teatr, plastyka, radiofonia, sport” 1927, nr 1, s. 2.

⁴⁵ „Światfilm” 1927, nr 14, s. 3.

⁴⁶ P. Sypczuk, *Adam Wisłocki w wileńskim okresie działalności 1923–1927: przyczynek do biografii fotografa i filmowca w świetle nieznanych archiwaliów*, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa” 2020, nr 74, s. 277–282.

⁴⁷ *Pokaz naszych pierwszych filmów*, „Światfilm” 1927, nr 11, s. 1; *Miejski Kinematograf Kulturalno-Oświatowy w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 12, s. 6.

⁴⁸ Ch. A. K., *Co to jest phonofilm?*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 2.

Uważam jednak, że nie ma co z tego powodu łamać rąk i rozdzierać szat nad upadkiem teatrów i losem artystów. Artyści będą potrzebni. Teatr znajdzie nową formę, przy tym zawsze będzie pociągał jako zbiorowisko ludzi, miejsce spotkania znajomych, wspólnego odbierania pewnych wrażeń artystycznych itd. Poza tym zawsze tak było i będzie, że żywy artysta jest dla tłumów bardziej interesujący niż najlepsza jego reprodukcja⁴⁹.

Szukano także odpowiedzi na pytania, jak rozwinąć film polski, aby stał się konkurencyjny dla innych. Wskazywano na potrzebę dotacji rządowej, jaką otrzymywała kinematografia innych państw, a także na potrzebę doświadczonych reżyserów filmowych⁵⁰.

Należy pamiętać o tym, że Wilno nadal tkwiło w kulturze teatralnej. Według Barbary Gierszewskiej, w latach 30. sprzedano tam więcej biletów teatralnych niż w Krakowie i w ogóle więcej biletów teatralnych niż kinowych. To sprawiało, że w okresie międzywojennym uchodziło ono za niezwykle ośrodek kultury teatralnej⁵¹. Nic więc dziwnego, że w czasopiśmie „Światfilm” dużo miejsca poświęcono właśnie teatrowi. Prym wiodła działająca w tym czasie w Wilnie „Reduta”⁵². Członek Redakcji „Światfilmu” na zarzuty, że najwięcej miejsca i pochwał poświęca teatrom „Reduta” i „Lutnia”, odpowiedział: „Mój entuzjazm ma dwojakie uzasadnienie. Raz w tem, że kocham teatr jako wyraz pulsującego piękna, teatr, który stanowi Maeterlinckowski »pokarm duszy«, a po wtóre dlatego, że w Wilnie mamy »Redutę«, której poziom artystyczny i czysta ideowość jest niezaprzeczona”⁵³. Na łamach czasopisma znajdziemy także informacje o teatrach wileńskich i granych tam spektaklach.

W „Światfilmie” dokonywano analiz konkretnych sztuk teatralnych, zarówno klasyków, jak i nowoczesnych dzieł. Zwracano w nich uwagę na aktorstwo, interpretację reżysera, scenografię, światło, dekoracje, dźwięk i inne elementy wpływające na odbiór spektaklu. Kolejną grupę artykułów związanych z teatrem stanowiły spostrzeżenia na temat natury teatru, jego funkcji w społeczeństwie, koncepcji, relacji aktora z publicznością, znaczenia przestrzeni teatralnej:

Powiedział ktoś, że dobre, piękne słowo raz do kogoś powiedziane przedostanie się do jego duszy czy chce, czy nie chce i wcześniej lub później wyda owoc. W kształtowaniu duszy ludzkiej w rozbudzeniu jej świadomości pierwszorzędne znaczenie ma żywe słowo. A jeżeli to słowo wypowiedziane jest w atmosferze czystej ideowości, jeżeli wy-

⁴⁹ Tamże.

⁵⁰ Ch. A. Ch., *Listy z podróży. (Korespondencja własna „Światfilmu” z Ameryki)*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 2.

⁵¹ B. Gierszewska, *Czasopiśmiennictwo filmowe...*, s. 35–36.

⁵² H. Stankiewicz, *Z archiwaliów Reduty w Wilnie w latach 1925–1930*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria II” 2002, s. 205–215.

⁵³ R. K., *Z Teatrów*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 2.

chodzi w dodatku z obrębem piękna zewnętrznego, moc jego staje się cudowną. Oto rola, jaką spełniać powinien prawdziwy teatr [...]”⁵⁴.

Dzięki niektórym artykułom przybliżono kulisy teatru z okresu międzywojennego, poznano techniki reżyserskie, przygotowanie aktorów do ról i koncepcji teatralnych. Pisano również o problemach aktorów, ich niskiej niekiedy gaży, zmianie pokoleniowej oraz trudnościach dnia codziennego.

Znaczną część pisma stanowiły informacje na temat aktualnych repertuarów teatrów. Zawierały one szczegółowe opisy spektakli, takie jak: tytuł i rodzaj sztuki, liczba aktów, reżyser, autor sztuki, obsada aktorska oraz krótkie opisy fabuły i koncepcji przedstawienia. Niekiedy sam aktor był ważniejszy niż spektakl, w którym grał, o czym może świadczyć notka sprawozdawcza: „Ostatni program nie miał tytułu. Dyrekcja uważała tytuł za zbyteczny, jeśli jest Hanusz na afiszu. Zupełnie słusznie”⁵⁵. Informacje o repertuarze miały na celu informowanie czytelników o aktualnych możliwościach teatralnych, a także promowanie sztuk i twórców. Na łamach „Światfilmu” publikowano recenzje sztuk, które z założenia mogły pomóc czytelnikom w dokonaniu wyboru i ocenie wartości artystycznej danego przedstawienia.

Redaktor naczelny Romuald Kawalec niezwykle mocno zaangażował się w rozwój sportu i wychowania fizycznego na Wileńszczyźnie. W latach 1921–1922 był wydawcą „Ilustrowanego Tygodnika Sportowego”, który redagował jego brat — Tadeusz⁵⁶. W czasopiśmie „Światfilm” również pojawiły się artykuły poświęcone poszczególnym dyscyplinom, rozgrywkom, organizacji sportu, a nade wszystko sprawom związanym z wychowaniem fizycznym wśród dzieci i młodzieży, koniecznością szerzenia idei sportu i rozwoju fizycznego⁵⁷. Pojawiały się informacje o najciekawszych wydarzeniach w kraju i za granicą. Oficer wychowania fizycznego ośrodka wileńskiego, którym został brat reaktora naczelnego „Światfilmu” Tadeusz Kawalec⁵⁸, sprowadzał interesujące filmy do wyświetlenia publiczności na temat wychowania fizycznego, m.in.: „VII Wszechświatowa Olimpiada”, „Kultura Ciała”⁵⁹. Niekiedy seanse poprzedzono okolicznościowymi prelekcjami, np. 2 lutego 1927 roku w Sali Śniadec-

⁵⁴ R. K., „Papierowy kochanek”, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 2.

⁵⁵ S., *Teatr „Kakadu”*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 2.

⁵⁶ M. Miszczyk, *Kawalec Romuald Gabriel Alfons Michał (1893–1981)*, [w:] *Harcerski słownik biograficzny*, t. V, pod red. J. Wojtyczy, Warszawa – Łódź 2019, s. 97–100; K. Zimnoch, *Wileński „Ilustrowany Tygodnik Sportowy” (1921–1922). Z dziejów polskiej prasy sportowej na Wileńszczyźnie*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1922, nr 1, s. 29–55.

⁵⁷ *Pierwszy mecz hokejowy w Wilnie W.K.S. „Pogoń” — T.S. „Wilja” 0:0*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 2; *Z ruchu organizacyjnego — mistrzostwo hokejowe — kurs narciarski*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 4; *Tek., Nowe drogi w wychowaniu fizycznym społeczeństwa*, „Światfilm” 1927, nr 3, s. 5; *tenże, Ustawa o powszechnym wychowaniu fizycznym*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 5; *tenże, Ustawa o powszechnym wychowaniu fizycznym. Uwagi końcowe*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 5.

⁵⁸ *Oficer Wychowania Fizycznego na m. Wilno*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 4.

⁵⁹ *Film olimpijski w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 4.

kich Uniwersytetu S. Batorego ogłoszono referat na temat: „Przyszłe olimpiady a Polska”⁶⁰.

Sporo miejsca poświęcono także radiu, jednemu z głównych mediów rozrywkowych i informacyjnych tego okresu. Publikowano programy europejskich radiostacji, przede wszystkim z: Warszawy oraz Berlina, Daventry, Frankfurtu nad Menem, Gliwic, Hamburga, Królewca, Lipska, Moskwy, Pragi, Sztokholmu, Wiednia i Wrocławia. Widać z nich, że od poniedziałku do piątku programy nadawano głównie w godzinach popołudniowych. W programach radiostacji pojawiały się: informacje (np. „Sygnał czasu. Komunikaty”), wiadomości teatralne, komunikaty meteorologiczne i gospodarcze, rolnicze, komunikaty harcerskie. Były także audycje skierowane do dzieci, młodzieży i kobiet (np. „Godzina kobiety”). Proponowano sporą ofertę odczytów z zakresu techniki (np. „Radiotechnika” wygł. M. Stępowski; „Godzina techniki. Planetarium Zeissa”, „Źródła światła” wygł. prof. Marian Grotowski), przyrody („Życie mrówek” prof. Adam Czartkowski), literatury (np. „Antoni Lange” Zdzisław Dębicki; „Wieczór nowelistów austriackich”), historii (np. „Dwór Zygmunta Starego”, wygł. prof. Henryk Mościcki) i pedagogiki (np. „Organizacja i znaczenie badań psychologicznych w szkolnictwie”, wygł. dr Tadeusz Klimowicz) oraz podróży (np. wrażenia z podróży do Ameryki, Meksyku, Turcji). Czytano powieści, np. fragment *Popiołów* Stefana Żeromskiego w opracowaniu radiofonicznym B. Hertza i reżyserii W. Tatarzkiewiczówny, wykonują artyści scen warszawskich (20 lutego 1927). Transmitowano wyścigi kolarskie, a także koncerty. Nadawano wiadomości od słuchaczy („Skrzynka pocztowa”) i oczywiście muzykę (muzyka taneczna, pieśni myśliwskie). Na łamach „Światfilmu” publikowano informacje o wystawach radiowych, ciekawie zorganizowanych imprezach kulturalnych z zaplanowanymi wystawami, konkursami, koncertami oraz odczytami⁶¹. Wśród publikacji na temat radia były także te przesłane przez czytelników, prenumeratorów. Jeden z nich, mieszkający w Grodnie, omówił „Radioamatorstwo w Grodnie”, zwracając uwagę na to, że najwięcej osób słuchających radia w mieście to młodzież i korpus oficerski⁶².

Na łamach „Światfilmu” pojawiała się również tematyka muzyczna i plastyczna, chociaż w założeniu wydawców miała zajmować niewiele miejsca: „Muzykę, Kochamy, oceniamy jej niezmiernie doniosłe znaczenie dla życia kulturalnego człowieka, ale pochłonięci tak bardzo zagadnieniami sztuk: kinematograficznej i teatralnej, traktować ją na razie musimy łącznie z teatrem. To samo dotyczy i plastyki”⁶³. Niemniej jednak sporo można znaleźć informacji o ruchu muzycznym w Wilnie.

⁶⁰ [Ogłoszenie], „Światfilm” 1927, nr 1, s. 1.

⁶¹ *Wystawa radiowa w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 3; *Wystawa radiowa w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 1.

⁶² Grodz. prenum. „Światfilmu” [Grodziński prenumerator „Światfilmu”], *Radioamatorstwo w Grodnie*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 4.

⁶³ Zarząd Tow.[arzystwa] Fil.[mowego] „Światfilm”, *Nasze zamierzenia*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 1.

Omawiano operetki, koncerty, a także tematy związane z twórczością kompozytorów oraz wykonawców. Wymieniano artystów, którzy występowali podczas koncertów w Wilnie. Byli to muzycy z warszawskiego zespołu operetkowego, grupa śpiewacza „Reduty” czy też chór mieszany Wileńskiego Żydowskiego Stowarzyszenia Oświaty. Drukowano wzmianki o muzycznych wieczorach kameralnych⁶⁴. Analizowano również aspekty techniczne produkcji muzycznych, takie jak aranżacje, choreografie, scenografie dźwiękowe i efekty specjalne. Pojawiały się recenzje koncertów, spektakli muzycznych i filmów muzycznych. Materiały te mogły przybliżyć czytelnikom różnorodne gatunki muzyczne, tendencje i najnowsze osiągnięcia w dziedzinie muzyki teatralnej i filmowej. Niewiele miejsca poświęcono sztukom plastycznym, choć na uwagę zasługują artykuły Sergiusza Rubinowa, który przedstawił rywalizację między futuryzmem a realizmem w malarstwie rosyjskim⁶⁵.

Treść „Światfilmu” wzbogaćana była ilustracjami i zdjęciami. Nie stanowiły one jednak znaczącej części pisma, właściwie do numeru 5 pojawiały się tylko na pierwszych stronach. Od numeru 7 kierownikiem artystycznym czasopisma został Władysław Dunin-Marcinkiewicz, wileński grafik, malarz. Jego grafikę prezentowano na łamach pisma. W omawianym tygodniku ilustracje, tak jak w innych czasopismach filmowych i teatralnych, towarzyszyły artykułom, recenzjom i wywiadom dotyczącym filmów. Były to portrety aktorów i reżyserów (np. Niny Wilińskiej, Hanka Ordonówny, reż. J. Schreibera), sceny z filmu lub sztuki teatralnej, zdjęcia z planu i kilka plakatów filmowych (np. filmu „Ben-Hur”) oraz fotografie osób, z którymi przeprowadzono i opublikowano rozmowę (zdjęcie Ferdynanda Ossendowskiego w Afryce podczas nakręcania filmu dokumentalnego i fotografia wiceprezydenta Wilna Jana Łokuciewskiego, z którym przeprowadzono wywiad na temat Miejskiego Kinematografu w Wilnie). W „Światfilmie” na uwagę zasługują kadry z filmów wileńskich, zwłaszcza: „Od 1 do 8 rocznicy wyzwolenia Wilna” i „Zza kulis litografii”, a przede wszystkim zdjęcia uczestników konkursu fotogeniczności organizowanego przez tygodnik. W numerze 9–10 zamieszczono fotografie osób, które zgłosiły się do konkursu, podpisano je: „Pierwsza grupa uczestników konkursu fotogeniczności w Wilnie”⁶⁶. Publikowano także zdjęcia wówczas sześciolatniej Musi Dajchesówny (Miriam Dajches), jednej z faworytek komisji konkursowej⁶⁷.

⁶⁴ M. Józefowicz, *Ruch muzyczny w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 2.

⁶⁵ S. Rubinow, *Wojna z futuryzmem w malarstwie*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 3; nr 5, s. 4.

⁶⁶ *Pierwsza grupa uczestników konkursu fotogeniczności w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 9–10, s. 1.

⁶⁷ *Nasz konkurs fotogeniczności*, „Światfilm” 1927, nr 13, s. 3.

Autorzy materiałów publikowanych w tygodniku

Warto zwrócić uwagę na autorów tekstów publikowanych w „Światfilmie”. Kilkadziesiąt artykułów sygnowano pełnym nazwiskiem, pozostałe podpisano głównie inicjałami lub innymi skrótami oraz pseudonimami, niektóre opublikowano bez podania autora. Znaczącą część wszystkich tekstów stanowią artykuły przygotowane przez redakcję czasopisma. Podpisywano je „Od Redakcji” lub wynikało to z treści tekstu, przy niektórych występowały nazwiska osób znanych na Wileńszczyźnie: Romualda Kawalca, Sergiusza Rubinowa, Czesława Jankowskiego.

Wśród współpracowników znalazło się wiele osób związanych z teatrem, literaturą i sztuką. Na uwagę zasługuje Ryszard Biske, znany reżyser, scenograf, aktywny działacz w życiu związkowym branży filmowej, późniejszy prezes Zrzeszenia Producentów Filmów Krótkometrażowych (1935–1938), znawca historii kina polskiego. Na łamach „Światfilmu” opublikował dwa artykuły o polskiej kinematografii. Warto również podkreślić jego związki z tą częścią II Rzeczypospolitej i wskazać na kilkuletni pobyt z całą rodziną w Mińsku Litewskim, gdzie wraz z bratem Karolem aktywnie uczestniczył w pracach powstałego w 1916 roku Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, sprawował tam funkcję sekretarza zarządu, a także redagował nieregularnie ukazujące się pismo „Siew Bellony”⁶⁸. W „Światfilmie” pisała również o polskim filmie blisko współpracująca z Biskem — Zofia Dromlewiczowa⁶⁹, polska pisarka, scenarzystka, jedna z pierwszych kobiet zajmujących się realizacją filmów krótkometrażowych, aktywna działaczka Domu Filmowego Polskiego, wspólnie z Biskem prowadząca pracownię filmu artystycznego. Ponadto przez wiele lat współpracowała z czasopismami warszawskimi, głównie jako publicystka filmowa. Kilka artykułów napisał Bolesław Wit-Święcicki, dziennikarz m.in. „Kurier Wileńskiego”, w latach 30. redaktor naczelny wileńskiego „Kuriera Powszechnego”, działacz polityczny, związany z Wileńskim Klubem Demokratycznym⁷⁰. Recenzję filmu *Złodziej z Bagdadu* zamieścił 21-letni wówczas Antoni Bohdziewicz⁷¹, późniejszy znany polski reżyser i scenarzysta filmowy. Był z urodzenia wilnianinem, w latach trzydziestych pracował m.in. w wileńskiej rozgłośni Polskiego Radia, a także był członkiem Akademickiego Klubu Włóczęgów Wileńskich⁷², w czasie wojny żołnierz

⁶⁸ *Z żałobnej karty*. Śp. Ryszard Biske, „Wiadomości Filmowe” 1938, nr 14, s. 9; T. Zienkiewicz, *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do 1921 roku)*, Olsztyn 1997, s. 122; M., *Filmowy Mińsk (1915–1918) — polskie doświadczenie podczas Wielkiej Wojny*, „Images” 2019, nr 35 (vol. 26), s. 157.

⁶⁹ Z. Dromlewiczowa, *O film polski*, „Światfilm” 1927, nr 11, s. 2.

⁷⁰ B. Wit-Święcicki, „Reduta” — *teatrem przyszłości*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 1; tenże, *Na marginesie „drażliwej kwestii”*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 1, 2.

⁷¹ „Złodziej z Bagdadu”. *Kino-Polonja*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 4.

⁷² A. Srebrakowski, *Wileńscy „Włóczędzy”*, Wrocław 1997, s. 20–21.

AK, podczas powstania warszawskiego pełnił funkcję szefa Referatu Filmowego Biura Informacji i Propagandy Komendy Głównej Armii Krajowej. Z pismem współpracowali także znani później dziennikarze i osoby związane z teatrem i filmem: Janusz Grot⁷³ i Fryderyk Łęski⁷⁴.

Na łamach „Światfilmu” publikowali również specjaliści z poszczególnych dziedzin, z muzyki — pianista, kompozytor Michał Józefowicz (*Ruch muzyczny w Wilnie; Karol Szymanowski; Muzyka w Wilnie*)⁷⁵, o radiu pisał Kazimierz Czesław Konrad⁷⁶. Zamieszczano także przedruki innych utworów, m.in. fragmenty *O duszę teatru* Jerzego Zawiejskiego⁷⁷. Na uwagę zasługuje tekst *O Mieczysławie Karłowiczu* autorstwa Heleny Romer-Ochenkowskiej, znanej polskiej prozaiczki, publicystki, dramatopisarki, działaczki społecznej i oświatowej, urodzonej wilnianki, a w tym przypadku — co warto podkreślić — siostry stryjecznej wspomnianego kompozytora⁷⁸.

Do głosu dopuszczano również czytelników. Poświęcano im nie tylko rubryki „Od czytelników”, ale także publikowano ich przemyślenia. Przykładem może służyć tekst Nadzi Kabacznik *Kilka słów o J. Osterwie* opatrzony adnotacją redakcyjną: „Zamieszczamy ten głos jednej z naszych czytelniczek, mającej tyle entuzjazmu dla p. J. Osterwy, jako jeden z dokumentów jego popularności”⁷⁹. Publikowano również recenzje filmowe czytelników⁸⁰. Jedną z nich, o amerykańskim filmie *Sybir*, autorstwa Szymona Zabłockiego redakcja umieściła pod tekstem dziennikarza, publicysty, teatrologa Stanisława Powołockiego, wyjaśniając: „zamieszczamy celowo tę recenzję jednego z naszych czytelników, jako wrażenia widza, pod fachową recenzją znawcy filmu”⁸¹. Drukowano także artykuły tematyczne przysłane przez czytelników, np.

⁷³ J. Grot, *Kinoteatry w Łodzi*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 3; tenże, *Miejski kinematograf oświatowy w Łodzi*, „Światfilm” 1927, nr 6, s. 2; tenże, *Życie artystyczne w Łodzi. Nagroda literacka*, „Światfilm” 1927, nr 9–10, s. 1–2; tenże, *Co ujrzymy na ekranach łódzkich*, tamże, s. 6; tenże, *Życie artystyczne Łodzi*, „Światfilm” 1927, nr 11, s. 5; tenże, *Życie artystyczne Łodzi. Kina*, „Światfilm” 1927, nr 13, s. 4.

⁷⁴ F. Łęski, *Na filmie*, nr 3, s. 2; tenże, *Szkola filmowa*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 4; tenże, *Droga do filmu*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 2; tenże, *O polską szkołę filmową w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 9–10, s. 2; tenże, *O polski film historyczny*, „Światfilm” 1927, nr 11.

⁷⁵ M. Józefowicz, *Ruch muzyczny w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 2; tenże, *Karol Szymanowski*, „Światfilm” 1927, nr 6, s. 1; tenże, *Muzyka w Wilnie*, „Światfilm” 1927, nr 9–10, s. 6, nr 11, s. 5.

⁷⁶ K.Cz. Konrad, *Z dnia...*, „Światfilm” 1927, nr 7, s. 2; tenże, *Rozwój radiofonii*, „Światfilm” 1927, nr 9–10, s. 6.

⁷⁷ J. Zawiejski, *O duszę teatru. Fragmenty z dzieła o teatrze, mającego ukazać się wkrótce w wyd. książkowym*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 1.

⁷⁸ H. Romer-Ochenkowska, *O Mieczysławie Karłowiczu*, „Światfilm” 1927, nr 14, s. 2.

⁷⁹ N. Kabacznik, *Kilka słów o J. Osterwie*, „Światfilm” 1927, nr 6, s. 2.

⁸⁰ S. Zabłocki, *Kino „Helios” (ze spostrzeżeń widza)*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 2; tenże, *Kino „Helios”*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 4.

⁸¹ Tenże, *Kino „Helios”*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 4.

*Radioamatorstwo w Grodnie*⁸² podpisany „Grodz. Prenom. „Światfilmu”, *Doniosłe znaczenie filmu w rozwoju Wileńszczyzny* autorstwa Piotra Pilczuka⁸³. Artykuły o kinie miejskim zamieścił również Witold Olsejko⁸⁴.

Znaczenie wydawania „Światfilmu”

Warto zwrócić uwagę na to, że kino stawało się medium odgrywającym coraz większą rolę w zakresie rozrywki dla ludzi⁸⁵. Jak napisał jeden z czytelników „Światfilmu”:

Pochłonięty drobiazgowością życia, a tak często złamany na duchu, nowoczesny człowiek szuka czegoś, co by się stało dla niego odpoczynkiem nie tylko fizycznym, ale przede wszystkim psychicznym. Dzisiejszy człowiek szuka czegoś, co by mu pozwoliło wznieść się beztrudnie na skrzydłach marzenia w czarowną krainę fantazji i w ten sposób oderwać od monotonnej szarżyny życia, w której zaczyna bezwładnie chorować na spleen⁸⁶.

Istniała więc potrzeba tworzenia informacji o nowych mediach, a także powstania forum, możliwości wypowiedzi czy też zrzeszenia osób chcących się zajmować sztuką kinematograficzną, teatralną oraz radiem.

Czasopismo było ważnym źródłem informacji o kinie zarówno dla amatorów, jak i osób związanych z branżą filmową. Tygodnik mógł więc służyć promowaniu kinematografii jako sztuki i medium. Artykuły o historii kina, analizy filmowe, wywiady z twórcami, przedstawienia nowinek technicznych przyczyniały się do poszerzania wiedzy o sztuce filmowej i podnoszenia świadomości o znaczeniu filmu jako wyrazu artystycznego.

Tygodnik uważano za jedno z ważniejszych źródeł informacji o najnowszych filmach i przedstawieniach teatralnych, ich premierach, festiwalach filmowych i innych wydarzeniach związanych z kinematografią. Na łamach „Światfilmu” publikowano repertuar kinowy i teatralny. Dzięki temu potencjalni odbiorcy mogli być na bieżąco z tym, co się dzieje w świecie kultury. Prezentowano też sylwetki nie-

⁸² Grodz. prenum. „Światfilmu”, *Radioamatorstwo w Grodnie*, „Światfilm” 1927, nr 4, s. 4.

⁸⁴ P. Pilczuk, *Doniosłe znaczenie filmu w rozwoju Wileńszczyzny*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 2. O tym, że jest to artykuł czytelnika wiadomo z rubryki: „Od Redakcji”: „Za przesłany nam artykuł dziękujemy. Zamieszczamy”. Tamże, s. 5.

⁸⁵ W. Olsejko, *Kino Miejskie*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 2; tenże, *Kinoteatr „Polonia”*, tamże, s. 2.

⁸⁶ Ch. A. Ch., *Listy z podróży. (Korespondencja własna „Światfilmu” z Ameryki)*, „Światfilm” 1927, nr 5, s. 3.

których artystów, zwracając uwagę zwłaszcza na młode i obiecujące pokolenie. Recenzje filmów i sztuk teatralnych, oceny i analizy realizacji i gry aktorskiej pomagały widzom w podjęciu decyzji, które filmy i przedstawienia warto zobaczyć, ponadto stanowiły podstawę do dyskusji na temat ich treści i jakości. Mogły też wpływać na odbiór i popularność danego dzieła czy też rozpoznawalność i sławę aktorów.

Czasopismo skupiało miłośników sztuki kinematograficznej i teatralnej, stając się ważnym forum dyskusyjnym tego środowiska. Z jednej strony było organem Towarzystwa Filmowego „Światfilm” w Wilnie, mającego popularyzować kulturę filmową w tej części II Rzeczypospolitej, z drugiej chętnie zgłaszało się do niego wielu czytelników. Łamy periodyku stawały się miejscem ich spotkań, debaty, forum wymiany myśli na temat roli kina, teatru, radia w kulturze i społeczeństwie, a także wymiany poglądów np. na temat kształcenia w zakresie filmoznawstwa i aktorstwa. Redakcja zachęcała przy niektórych artykułach do dyskusji, m.in. zamieszczała informacje: „Redakcja „Światfilmu” zaprasza czytelników, a zwłaszcza krytykę teatralną do dyskusji nad tą istotnie »drażliwą kwestią«”⁸⁷. Dziękowano za zaangażowanie i zabieranie głosu⁸⁸. Zamieszczano również teksty, z którymi się nie zgadzano, np. odniesienie się do artykułu o starszych aktorach: *Na marginesie „drażliwej kwestii”*. Redakcja notowała: „Jakkolwiek niezupełnie zgadzamy się z autorem tego artykułu, zamieszczamy go dla rozwinięcia dyskusji”⁸⁹. Wielokrotnie zapewniano czytelników, że są otwarci na dyskusję i wymianę poglądów: „Zapewniamy Pana, że może liczyć na naszą bezstronność. W ocenie wartości filmów, jako dzieł sztuki, kierować się będziemy bezstronnością, choćby to miało zaszkodzić działowi ogłoszeniowemu”⁹⁰, niektóre chciały drukować tylko we fragmentach lub prosiła o uzupełnienie.

Organizowano również liczne konkursy związane z filmem, zwłaszcza na Wileńszczyźnie. Z korespondencji do redakcji wynika, że czytelnicy chętnie brali w nich udział. Zamieszczano artykuły przesłane przez czytelników czy to w ramach konkursów, czy też na interesujące prenumeratorów tematy. Redakcja komunikowała się z czytelnikami również poprzez rubrykę „Od Redakcji”, w której dziękowała za przesłane recenzje, artykuły, udział w konkursach, odpowiadała czytelnikom z Wilna, Wileńszczyzny, a także z innych regionów II Rzeczypospolitej. Odnotowano czytelników m.in. ze Lwowa, z Łodzi i Miechowa. Redakcja starała się współpracować ze środowiskiem. Wyrażała żal i składała kondolencje współpracownikom, a także artystom, gdy spotykało ich coś bolesnego w życiu⁹¹. Nawiązy-

⁸⁷ P. Pilczuk, *Srebrny ekran*, „Światfilm” 1927, nr 3, s. 2.

⁸⁸ H., *Z życia Reduty*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 1.

⁸⁹ *Odpowiedzi od Redakcji*, „Światfilm” 1927, nr 3, s. 5.

⁹⁰ S. Rubinow, *Drażliwa kwestia*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 2; B.W. Święcicki, *Na marginesie „drażliwej kwestii”*, „Światfilm” 1927, nr 2, s. 2.

⁹¹ *Odpowiedzi od Redakcji*, „Światfilm” 1927, nr 3, s. 5.

wała kontakt z innymi redakcjami czasopism o podobnej tematyce czy też organizacjami filmowymi⁹².

Dzisiaj czasopismo jest źródłem wiedzy o historii kina i teatru na Wileńszczyźnie w dwudziestoleciu międzywojennym, a także zawiera cenne informacje biograficzne o konkretnych osobach z omawianych w tygodniku dziedzin życia⁹³.

„Światfilm: kino, teatr, plastyka, radjofonja, sport” był jednym z nielicznych pism szeroko poruszających zagadnienia filmowe na Wileńszczyźnie, organem Towarzystwa Filmowego „Światfilm” w Wilnie. Miał na celu promowanie i rozwijanie sztuki kinematograficznej w celach rozrywkowych i edukacyjnych. Spełniał też funkcję przewodnika filmowego i teatralnego po miejscowych kinach i scenach teatralnych. Zawierał wiele ciekawych artykułów, recenzji i wywiadów poświęconych produkcjom filmowym, a także sztuce teatralnej oraz szeroko rozumianej kulturze. Najwięcej miejsca w periodyku poświęcono sytuacji polskiego filmu oraz problemom lokalnego życia filmowego. Niejednokrotnie wyrażano w nim życzenie, aby w sztuce kinematograficznej wykorzystać miejscowy krajobraz i zaangażować ludzi z regionu. Dużą część pisma stanowiły materiały dotyczące wileńskiego życia teatralnego. „Światfilm” tworzyły osoby zaangażowane w ruch kinematograficzny i popularyzację kultury nie tylko na Wileńszczyźnie. Redakcja zadbała o to, aby pismo mogło być ważnym forum dyskusyjnym. Wydawanie tego tygodnika, mimo że ukazywał się on dosyć krótko, miało duże znaczenie dla rozpowszechniania wiedzy o filmie i teatrze na Kresach Północno-Wschodnich.

Bibliografia

„Światfilm: kino, teatr, plastyka, radjofonja, sport: organ Tow. Filmowego „Światfilm” w Wilnie”, red. nac. Romuald Kawalec, Wilno: Tow. Fil. „Światfilm”, 1927–[1929] (Wilno: Druk. „LUX”). Od R. 1, nr 14 (1927) podtyt.: „czasopismo kulturze poświęcone”, red. nac. Czesław Jankowski.

⁹² Np. Redakcja i Zarząd Towarzystwa składali kondolencje W. Dunin-Marcinkiewiczowi z powodu śmierci bliskiej mu osoby, czy też wyrażano zaniepokojenie z powodu choroby reżysera „Potęgi reklamy” K. Wyrwicza-Wichrowskiego. Zob. „Światfilm” 1927, nr 13, s. 3; R. K., *Z Teatrów*, „Światfilm” 1927, nr 1, s. 2.

⁹³ Np. z redakcją czasopisma „Comoedia” czy też międzynarodowe organizacje kinowe. Zob. „Światfilm” 1927, nr 2, s. 4; tamże, nr 5, s. 4.

- Fox D., *Czasopiśmiennictwo teatralne w Polsce w latach 1918–1939*, Katowice 2013.
- Gierszewska B., *Czasopiśmiennictwo filmowe w Polsce do 1939 roku*, Kielce 1995.
- Gierszewska B., *Prasa filmowa i teatralna w Polsce w latach 1918–1939 (stan ilościowy, rozmieszczenie, próba wstępnej charakterystyki)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1992, nr 2, s. 15–24.
- Guzek M., *Filmowy Mińsk (1915–1918) — polskie doświadczenie podczas Wielkiej Wojny*, „Images” 2019, nr 35 (vol. 26), s. 157.
- Janiszewska W., *Czasopisma filmowe*, [w:] *Encyklopedia wiedzy o prasie*, pod red. J. Maślanki, Wrocław 1976.
- Miszczuk M., *Kawalec Romuald Gabriel Alfons Michał (1893–1981)*, [w:] *Harcerski słownik biograficzny*, t. V, pod red. J. Wojtyczy, Warszawa – Łódź 2019, s. 97–100.
- R., *W świecie filmu*, „Kurier Wileński. Niezależny organ demokratyczny” R. 4, nr 88 (837), Wilno, sobota 16 kwietnia 1927 r., s. 3.
- Srebrakowski A., *Wileńscy „Włóczędzy”*, Wrocław 1997.
- Stankiewicz H., *Z archiwaliów Reduty w Wilnie w latach 1925–1930*, „Annales Academiae Paedagogicae Cracoviensis. Studia Historicolitteraria II” 2002, s. 205–215.
- Sypczuk P., *Adam Wisłocki w wileńskim okresie działalności 1923–1927: przyczynek do biografii fotografa i filmowca w świetle nieznanych archiwaliów*, „Konteksty. Polska Sztuka Ludowa” 2020, nr 74, s. 277–282.
- Z żalobnej karty. Śp. Ryszard Biske*, „Wiadomości Filmowe” 1938, nr 14, s. 9.
- Zdanowiczowa I., *Wśród czasopism*, „Życie Nowogródzkie. Dziennik poświęcony sprawom ziemi nowogródzkiej”, niedziela, 8 grudnia 1929, R. 3, nr 339 (696), s. 2.
- Zienkiewicz T., *Polskie życie literackie w Mińsku w XIX i na początku XX wieku (do 1921 roku)*, Olsztyn 1997.
- Zimnoch K., *Wileński „Ilustrowany Tygodnik Sportowy” (1921–1922). Z dziejów polskiej prasy sportowej na Wileńszczyźnie*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1922, nr 1, s. 29–55.